

„La Coș!”, o publicație intimă de la începutul veacului XX

Adrian Tătăran

august 2024

La Coș!, o publicație intimă de la începutul veacului XX

Even in a wastebasket jewels are found.

La Coș!/ The Wastebasket

O caracteristică specifică culturii politice a anarhismului clasic a fost preocuparea pentru cuvântul tipărit, pentru popularizarea literaturii și științei, precum și pentru schimbul neîngrădit de cunoștințe. Aproape fiecare grup scotea propria revistă sau era implicat, într-o formă sau alta, în publicarea și diseminarea de literatură revoluționară. Ceea ce explică și impresionanta producție literară care a însoțit de fiecare dată răspândirea ideilor și practicilor libertare, dar și rolul important pe care l-au avut în cadrul mișcării scriitorii, editorii și tipografi; și, în general, presa anarhistă.

Publicațiile anarhiste nu erau însă doar mijloace de propagandă. Ele erau în primul rând instrumente creative menite să amplifice, în pofida distanțelor, viața colectivă, dar și să faciliteze organizarea mișcării.

În România, *Revista Ideei*, editată de Panait Mușoiu, a reprezentat un astfel de vehicul practic, centrul unei mici, dar animate, comunități politice și culturale. La fel ca alte importante periodice anarhiste din epocă, *Revista Ideei* a fost un punct de convergență, un nod care conecta diverse grupuri și rețele locale și transnaționale. De altfel, revista, care a apărut între 1900-1916 la București, putea fi considerată organul informal al anarhiștilor români de pretutindeni, cu abonați și colaboratori din Statele Unite, Franța, Elveția, Bulgaria etc.

În primii ani ai veacului XX, numeroși muncitori evrei din jurul *Revistei Ideei* au emigrat în S.U.A. Odată ajunși acolo, aceștia au continuat să trimită corespondențe în țară, să răspândească revista printre românii din New York, Chicago, Denver, St. Louis etc., implicându-se în același timp în mișcările muncitorilor din Statele Unite. Un exemplu ilustrativ în acest sens a fost tipograful libertar Joseph Ishill, un autentic „proletar al frumosului” căruia i-am dedicat, de altfel, un text în numărul anterior.

Una din cele mai remarcabile (și neobișnuite) publicații scoase de anarhiștii din România a fost însă revista *La Coș!* (sau *The Wastebasket*). Publicația, din care au apărut cinci numere în limba română și două în limba engleză, era imprimată într-un tiraj de 100 de exemplare la Leclaire, un orășel din statul Illinois. Inițiativa îi aparținuse unui mic grup de prieteni, apropiați în perioada petrecută în România de cercurile anarhiste din jurul *Revistei Ideei*.

La Coș! era o „publicație intimă”, scrisă în întregime de mână, exemplarele fiind imprimate cu ajutorul mimeografului, un aparat care permitea, prin folosirea unei prese cu cernală și a unei foi de scris cerate, copierea foilor. Odată scoase de la presă, paginile trebuiau ținse la uscat și agățate pe sfori prin casă: „Scaune, mese, paturi, totul era numai foi așezate una lângă alta. Iar inima ne sălta de bucurie la priveliștea asta...” Revista era trimisă mai apoi prietenilor din întreaga lume, singura contribuție care le era solicitată fiind mărcile poștale pentru expediere. Câteva numere i-au ajuns și lui Panait Mușoiu la București, acestea fiindu-i ulterior confiscate, alături de alte materiale, în timpul unei percheziții a Siguranței. Exemplarele trimise lui Mușoiu sunt, din câte știu, și singurele rămase.

„Când am hotărât publicarea revistei noastre, un lucru am avut în vedere: *intimitatea*. Da, domnilor, principiul pe care-i bazat *La Coș!* e intimitatea. Nimic din ceea ce caracterizează marile gazete și reviste”, lămurea unul dintre redactori într-un articol manifest. Căci, urma el, „noi vrem manifestarea liberă a spiritului, așa cum o facem într-o scrisoare către un prieten”. În plus, scrisul de mână dădea o notă personală textelor și, în același timp, susțineau redactorii, descuraja delăsarea. Lucru evident dacă se lua în considerare și faptul că scrierea, imprimarea și copierea unui număr puteau dura și câteva zile.

„Nu vrem caste; nu vrem un coș redacțional pur, pe de o parte, și cititori pe de altă parte. Credem că fiecare dintre voi are ceva de spus”, proclamau în alt articol tinerii anarhiști. Toată lumea, „cu sau fără talent”, era așadar invitată să scrie *La Coș!*. Aici se afla și cheia înțelegerii titlului revistei, căci *Coșul* nu reprezenta altceva decât temutul coș de hârtii care înghițea, cu voracitate, majoritatea încercărilor literare, scrisorilor și gândurilor așternute pe hârtie. „Noi, ale căror scrieri au fost înghițite de el de multe ori, am decis să ne iubim dușmanul și nu doar să-i satisfacem foamea, ci să-l umplem cât mai mult posibil”, adăugau ei nu fără o notă de (auto)ironie.

Coșul reprezenta răsturnarea înțelesurilor și practicilor (editoriale și sociale) curențe, așezând „en tete”, la loc de cinste, tocmai simbolul nereușitei, insuficienței și stângăciei. *Coșul* era o contra-revistă, o pubelă în care erau exilate, în spirit ludic și de revoltă, noțiuni precum autor, operă, desăvârșire literară, succes. Revista nu avea vreun „program”, dar își propunea, prin formă și realizare, să subvertească, pas cu pas, prejudecățile editoriale și funcționarea ierarhică a sferei literare.

Invitația de a scrie „pentru *Coș*” era, bineînțeles, ironică; însă în aceeași măsură era și foarte serioasă. Practica la care invita nu era atât o practică cu valoare estetică, cât una cu valoare colectivă și prefigurativă. Era vorba de mutarea atenției de la desăvârșirea formală spre deschiderea unui spațiu în care sensurile să fie co-create, de care toată lumea să se bucure și la care toată lumea să poată lua parte, dincolo de hotare, roluri, pregătire sau șabloane exterioare.

Pentru anarhiști în general, practicile literare nu constituiau o sferă autonomă, separată de viața ori de țesătura colectivității. Mai mult decât „opera”, textul sau „revista”, ceea ce conta în acest caz era calitatea experienței colective, actul ca atare și capacitatea lui de a aprofunda viața socială. Ei nu vedeau în publicistică (și literatură în general) simple exerciții estetice, mărci ale prestigiului ori temeuri ale unor (noi) ierarhii, ci moduri de a fi în lume și de a deveni împreună. De aici și nesocotirea formulelor editoriale consacrate, gazduirea materialelor considerate „nedemne” pentru o publicație serioasă, scrierea de mână a revistei, lipsa de preocupare pentru aspectul estetic, dar și dorința lor ca forfota orizontală a activității creatoare să ducă, într-un final, la dizolvarea corpului redacțional al revistei. *La Coș!* trebuia să rămână „revista tuturor”, a celor cu talent și a celor lipsiți de talent, „publicată de niște muncitori”.

Dintre numeroasele materiale publicate în *La Coș!* – schimburi de scrisori, analize sociale, texte literare sau sociologice, traduceri sau articole științifice – o categorie aparte o constituie amintirile din perioada petrecută în România. Aceste texte ne permit să întrezărim pentru o clipă viața animată a cercurilor anarhiste de atunci, dar și să înțelegem mai bine rolul ei formator pentru tinerii libertari din Leclaire. Sub îndrumarea lui Panait Mușoiu, aceștia începuseră să traducă și să răspândească cu entuziasm broșuri din reputați autori libertari. Micul grup, căruia i se alăturaseră și câțiva tovarăși din Focșani (unii veniți la București pe jos, „de dorul mișcării”), a reușit să-și găsească un spațiu pentru întâlniri, dar și să înjghebe o mică bibliotecă: „Care din băieții și fetele noastre poate să uite casa str. Lucaci [din București]? Acolo am trăit noi cât mai aproape de ideal! Toți am pus cărțile laolaltă, formând o frumoasă bibliotecuță. Pereții erau împodobiiți cu portretele celor mai de seamă scriitori și revoluționari. Oricine putea să împrumute cărți. Cine venea se simțea ca la el acasă. Din când în când se țineau cuvântări. [...] Si-apoi discuțiile și cântecele! Parcă și azi îmi sună în ureche ... ”

La fel de interesante sunt și textele în care e prezentată viața din Leclaire, „un loc ideal” care se deosebea de celelalte locuri, „așa cum *La Coș!* se deosebește de celelalte reviste.” Satul fusese înființat în 1890 de N.O. Nelson, un industriaș vizionar care construise aici o fabrică și care încercase să urmeze pilda (și teoriile) economistului francez Edme-Jean Leclaire, un pionier al întreprinderilor cooperative și al împărțirii câștigurilor cu muncitorii. Toți muncitorii din Leclaire aveau locuințe, în sat exista apă curentă și iluminat electric, iar străzile erau largi și curate, peste tot fiind plantate flori și pomi. În plus, „poliție, biserici, crășme și alte instituții de felul acestora” nu existau, iar oamenii trăiau ca „vecini”, în spiritul egalității și tovarășiei. Leclaire avea și un parc cu lac, dar și grădiniță, bibliotecă și o școală unde, în afara cursurilor, obișnuiau să se țină conferințe, piese de teatru, dar și seri cu muzică și dans. În paginile revistei apare la un moment dat și anunțul înființării unui cerc de lectură „tolstoian”.

În numărul cinci din martie 1904 este anunțată încetarea apariției revistei. Grupul se risipește, iar unii părăsesc Leclaire. În urma lor rămân doar câteva nume și pseudonime – Golda, Iosif Wagner, O. Leonard, Delav, Rabinovici, Vasiliu – și exemplarele trimise lui Panait Mușoiu.

Despre *La Coș!* s-ar putea spune ceea ce Upton Sinclair a spus despre Leclaire: „a fost un vis înaintea timpului său”. Revista anticipează, la distanță de aproape un veac, – ca realizare, conținut, principii și etică – primele publicații informale (sau „do-it-yourself”) ale libertarilor din România.

Biblioteca Anarhistă

Adrian Tătăran
„La Coș!”, o publicație intimă de la începutul veacului XX
august 2024

Revista Steaua nr. 8

Una din cele mai remarcabile publicații scoase de anarhiștii din România a fost însă revista *La Coș!* (sau *The Wastebasket*). Publicația, din care au apărut cinci numere în limba română și două în limba engleză, era imprimată într-un tiraj de 100 de exemplare la Leclaire, un orașel din statul Illinois. Despre *La Coș!* (1904) s-ar putea spune ceea ce Upton Sinclair a spus despre Leclaire: „a fost un vis înaintea timpului său”. Revista anticipează, la distanță de aproape un veac, – ca realizare, conținut, principii și etică – primele publicații informale (sau „do-it-yourself”) ale libertarilor din România.

ro.theanarchistlibrary.org